Annemarie Schimmel

RECEP KADİROĞLU, KIEL

Avrupa'da, İslâm algısı, tarihsel olarak polemikçi, indirgemeci ve çoğu zaman dışlayıcı bir söylem üzerinden şekillenmiştir. Bu algının modern dönemde de akademik formlar içinde yeniden üretildiği görülür. Ancak 20. yüzyılda, İslâm'ı ideolojik savunmalar ya da teolojik reddiyelerle değil, anlama etiği üzerinden ele alan bazı istisnaî araştırmacılar da yok değildir. Bu isimlerden biri de hiç kuşkusuz Prof. Dr. Annemarie Schimmel'dir.

Schimmel'in Doğu'ya yönelişi, akademik bir tercihten ziyade yedi yaşında geçirdiği böbrek iltihabı sonucu olur. Okula gidemediği için ailesi ve arkadaşları ona çeşitli kitaplar getirir. Bunlardan biri, Padmanaba ve Hasan adlı masal kitabıdır. Masalda Hintli bir Ârif, Şam'da bulunan bir gence hikmet-i kebirin sırlarını öğreterek, derin bir kuyunun dibindeki harikalar diyarına ulaştırmasını istemektedir. Çünkü, burada dünyanın en büyük Emir'inin Lâhit'i vardır ve onun altındaki kitabede; *"İnsanlar uykudadır ölünce uyanırlar"* yazmaktadır. İşte bu ifade, onun hayat çizgisini belirler ki, çocuklukta yaşadığı bu sezgi vasıtasıyla açılan kapı, onun İslâmî hikmet geleneğiyle buluşmasını sağlar.

Peki, Annemarie Schimmel kimdir?

Annemarie Schimmel, 7 Nisan 1922 'de Almanya'nın Erfurt şehrinde doğdu. Çocukluk yılları, sevgi ve merhamet kanatlı bir ailede geçti. Baba Paul, felsefi ve mistik konulara meraklı biri olup Anne Anna ise çok okuyan biriydi. Schimmel'in ise çocukluğunda en sevdiği şey, kelimeleri alfabetik olarak sıralamaktı.

Lise'de Fransızca ve İngilizce'den sonra Farsça öğrendi. Daha sonra Osmanlıca ve Türkçe öğrenmeye başladı. On beş yaşında Arapça öğrenmeye karar verdiğinde ise karşısına Doğu'yu seven ve İslâm kültürüne vakıf, Dr. Hans Ellenberg çıktı. Bu zât, ona tarih, edebiyat ve dinler hakkında bolca kitap okuma şartıyla Arapça öğreteceğini söyledi. O da aradığını bulmanın heyecanıyla haftada üç kitap okudu ve ayrıca iki sınıf atlayarak on altı yaşında liseyi bitirdi.

Fakat o tarihlerde İkinci Dünya Savaşı bahanesiyle tıp ve fen bilimleri hariç bütün liseliler Berlin'e çağrılmıştı. O da bu engeli aşmak için fizik okumak üzere üniversiteye kaydoldu. Bu arada Ernst Kühnel'den de İslâm Sanat Tarihi dersleri aldı. Onun fevkalâde kabiliyetini keşfeden Kühnel, -doktora yapmak kaydıyla- onu asistan yapacağına dair söz verdi.

Schimmel, hocasının yaptığı bu akademik planı kabul ederek, tüm gayretini şarka yöneltti ve Hocası Richard Hartmann'ın teşvikiyle başladığı *"Memlükler'de Alimlerin Konumları ve Türkçe Konuşan Askerî Zümre ile Müslüman Elit Arasındaki Münasebetler Sorunu"* isimli doktorasını tamamladığında yaşı henüz on dokuzdu.

Schimmel, o kadar meraklıydı ki, hocası Hans Heinrich Schaeder'e Mevlânâ'nın Mesnevî'sini okumak istediğini söyleyince, Hocası, Mesnevî yerine Reynold Nicholson'un tercümesinden Dîvân-l Kebîr'i okumasını önerdi. Kendisini çok etkileyen bu eser hakkında ise ileride şöyle diyecekti: *"Dîvân'ı elime alınca yıldırım çarpmışa döndüm. Şiirlerdeki âhenk sürükleyip götürüyordu beni, o zamanlar Farsça vezin ve retoriğe aşina olmamama rağmen, metinleri doğrudan anlayabiliyordum. Öyle ki okumamla birlikte şiirler kendiliğinden Almanca'ya dönüşüyordu. Fotokopi olmadığı için Nicholson'un tüm kitabını dipnotlarıyla oturup yazdım."* İşte, bu tecrübe, onun Avrupa akademi camiasında İslâm'ı niçin tasavvuf üzerinden anlamaya ve anlatmaya yöneldiğini açıklamaktadır.

II. Dünya Savaşı sırasında dil bildiği için Dış İşleri Bakanlığında tercüman olarak çalıştırılır. Ancak savaş ABD'nin zaferiyle sonuçlanınca beş buçuk ay tutuklu kalacağı Marburg'a gönderilir. Burada daha önce hazırladığı doçentlik çalışmasını biraz daha geliştirerek *"Memlûk Devleti'nde Asker, Emir ve Sultanların Sosyal ve Kültürel Rolleri"* teziyle 1946'da Marburg Üniversitesi'nde ikinci kez doçent olur. O sırada üniversitede boş bulunan Arap filolojisi kadrosuna atanır ve Arapça, Türkçe, Farsça, İslâm Sanatları ve İslâm Edebiyat Tarihi okutur. Ayrıca ilmî derinliğiyle birlikte Mistisizmi fakültede tek savunan Heiler'in derslerini de takip eder ki, üçüncü doktorasını onun gözetiminde *'İslam'*da Mistik Aşk Kavramı' üzerine yapar.

Schimmel'in Türkiye Dönemi

Schimmel, İstanbul'a, 1952 yılında yazma eserleri incelemek için gelir. Akademik hayatındaki bu dönem, yalnızca bir araştırma safhası değil, aynı zamanda yaşayan İslâm'la doğrudan temas kurma anlamına gelir ki, Abdülkadir Gölpınarlı, Nihat Sami Banarlı, Yahya Kemal gibi birçok isimle tanışır. Samiha Ayverdi'yle olan dostluğu ise *"Abla"* diyecek kadar yakındır. Burada ziyaret ettiği cami ve mekanların hat ve çinilerini incelemekten duyduğu hazzı ise, şöyle dile getirir: *"Burada yaptığım en güzel şey camileri ziyaret etmekti; İstanbul'un başı üzerinde âdeta bir tac gibi yükselen Süleymaniye'nin cazibesine kim kendini kaptırmazdı ki?"*

Bundan bir yıl sonra gittiği Ankara'da ise gene çok önemli isimlerle tanışır. Fakat onun için Ankara'nın asıl önemi,

> "Ölüm geldiği zaman gülümsemek isterim. Hayata veda ederken 'Muhammed!' olsun son sözüm…"

